

”No vauva tuli mieleen,
sillä mielestäni kuvassa
on selvä vauva”

-Kuvan välittyminen katsojalle

Sanna Koskimäki

Taiteen kandidaatin opinnäyte 2016

Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma

Opponentit: Juho Hellsten, Mikko Martikainen ja Lars-Peter Lampenius

Ohjaaja: Hanna Pulkkinen

Tekijä Sanna Koskimäki

Työn nimi ”No vauva tuli mieleen, sillä mielestäni kuvassa on selvä vauva” – Kuvan välittyminen katsojalle

Laitos Taiteen laitos

Koulutusohjelma Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma

Vuosi 2016

Sivumäärä 26

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Tutkin opinnäytteessä miten kuva välittyy ihmiselle, joka ei ole taidealalla tai ei harrasta kuvataiteen tekoa. Tutkin sitä, miten ajatukseni ovat taideteoksen välityksellä kulkeutuneet. Aineistonani ovat tekemäni kuvallinen teos, omat pohdintani siitä sekä kymmenen kirjallista haastattelua. Haastattelut on toteutettu vapaakirjoittamisella ja haastattelun tehneet koehenkilöt ovat Aalto-yliopiston opiskelijoita ja työntekijöitä. Vertaan haastatteluja omiin ajatuksiini teoksesta.

Teos välittyi katsojille erittäin hyvin, jos heillä oli ennestään tapoja ja työkaluja tulkita kuvia ylipäätään. Jos heidän taidekäsitteensä olivat omani kanssa täysin vastakkaiset, he eivät saaneet teoksesta yhtä paljon irti kuin muut. Jos katselija ei ennestään ollut tullut ajatelleeksi niitä asioita, joita teoksen tekijä oli ajatellut, ei hän todennäköisesti tullut ajatelleeksi niitä teosta katsellessaan. Päinvastoin hän linkitti ajatuksensa jo olemassa oleviin omiin ajatuksiinsa ja mielipiteisiinsä. Tulini siihen tulokseen, että ihminen kokee maailman muistojensa ja opitun kautta ja yrittää ymmärtää uusia asioita vanhojen tietojensa avulla. Teoksen kohdatessaan hän pyrkii ymmärtämään sen sisällön jo ennestään kokemansa perusteella.

Avainsanat Laadullinen tutkimus, haastattelututkimus, lomakehaastattelu, taidekäsitteys, taidepuhe, nykytaide

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Tietoperusta	5
2.1 Taidepuhe	5
2.2 Oma taidekäsitelmäni	6
3 Tutkimusmenetelmä	7
3.1 Aineiston keruu	9
3.2 Abstraktia vai esittävää?	11
3.3 Koehenkilöt	11
3.4 Eettiset kysymykset	12
4 Aineiston analyysi	13
4.1 Oman tekstini analysointi	13
4.2 Haastatteluiden analysointi	14
4.2.1 Mitä on taide? Miten sitä tulkitaan?	15
4.2.2 Vauva, lintu ja lääkkeet!	17
4.2.3 Yhteiskunta ja (nyky)taide	18
4.2.4 Taidekäsitelmien kohtaaminen	19
4.2.5 <i>”Teos on hyvin ajatuksia herättävä ja se jättää paljon kysymyksiä, joihin haluaisi selityksen”</i> – Tulkinnanvaraisuus taiteessa	21
5 Loppupäätelmät	23
6 Lähdekirjallisuus	25
7 Liitteet	26
7.1 Kuva	26
7.2 Tehtävänanto	26
7.3 Tutkimuslupa	26

1 Johdanto

Esitellessäni ystävälleni maalausta, jonka tein hänelle tilaustyönä, sain kommentiksi hengen haukkomista ja kehumista:

”Todella upea!” ”Hieno!”

Olin otettu kehuista, mutta samaan aikaan jäin kaipaamaan jotain mitä hän ei osannut tai halunnut sanallistaa. Käännyin yhteisen ystävämme puoleen ja kysyin myös hänen mielipidettään teoksesta. Vastaus tuli automaatiolla:

”Se on tosi hieno.”

Minut valtasi samaan aikaan tahto kysyä lisäkysymyksiä sekä epävarmuus siitä, voinko kysyä niitä kysymyksiä, joita halusin. Tarve kysyä: Mitä ajattelet, kun katsot kuvaa? Mitä näet siinä? Tuoko se jotain tunteita? En halunnut painostaa heitä, koska olin itsekkin epävarma kysymyksistä, joten vaikenin.

Tuosta tapauksesta lähtien olin pohtinut, miten kuvataide välittyy katsojalle. Tutkin opinnäytteessä miten kuva välittyy ihmiselle, joka ei ole taidealalla tai ei harrasta kuvataiteen tekoa. Tutkin sitä, miten ajatukseni ovat taideteoksen välityksellä kulkeutuneet. Millaisia johtopäätöksiä katsojat siitä vetävät annettujen vihjeiden kautta, vai saavatko he ollenkaan kiinni mitä esitän teoksessa. Ennakkokäsitykseni oli, että taidemaailman ulkopuolella olevat ihmiset eivät välttämättä osaa lukea kuvaa yhtä hyvin, kuin sitä työkseen tekevät.

Aineistonani ovat tekemäni kuvallinen teos, omat pohdintani siitä sekä kymmenen kirjallista haastattelua. Haastattelut on toteutettu vapaakirjoittamisella, ja olen yrittänyt vaikuttaa mahdollisimman vähän niiden sisältöön ja haastateltavien ajatuksiin teoksesta. Haastattelun tehneet koehenkilöt ovat Aalto-yliopiston opiskelijoita ja työntekijöitä. Vertaan haastatteluja omiin ajatuksiini teoksesta. Kiinnostavaa on, jos niistä löytyy selviä yhtäläisyyksiä ja toisaalta myös täysin eriäviä. Voi olla, että tutkittavilla ei entuudestaan ole minkäänlaista luontevaa tapaa sanallistaa taidetta, mitä taidepiireissä voitaisiin kutsua niin sanotuksi ”taidepuheeksi”. Oletin tutkimuksen alussa, että koehenkilöiden olisi niin vaikea sanallistaa kokemustaan, että kirjoitusaikaa olisi pidennettävä. Tämän totesin myöhemmin täysin vääräksi, sillä kirjoitus-

aikaa ei olisi tarvinnut pidentää ajatusten puutteen takia vaan niiden paljouden takia.

2 Tietoperusta

2.1 Taidepuhe

Taidepuheella tarkoitan sellaista taidemaailman jargonia, jossa käytetään termejä ja termiyhdistelmiä mitä ei niin sanotusti ”tavalliset ihmiset” käytä arkisessa puheessa tai joita ei käytännössä kukaan ymmärrä ilman sanakirjan apua. Taidepuhetta on kritisoitu epäselväksi ja sisällöttömäksi ”höpö höpöksi” mediassa (Hannula, 2013), mitä se sisällöllisesti käytännössä onkin. Heikkisen (2010) mielestä taidepuheella on kuitenkin paikkansa ja tarkoituksensa ja vaikka se olisi sisällöltään päämäärätöntä, ei voi sanoa että se olisi huonoa kieltä. Tavallaan siinä on kyse alan asiantuntijuudesta, mutta uskon että myös taiteilijamyytin luomisesta. Kun teoksesta kirjoitetaan käsittämätön teksti, sitä on todella vaikeaa enää kritisoida. Sama ilmiö tapahtuu, jos puhuja käyttää paljon asiantuntijasanastoa, joita kuuntelija ei ymmärrä. Kuuntelijan on tällöin lähestulkoon mahdotonta sanoa puhujalle vastaan tai haastaa tämän sanomisiaan. Samalla tavoin teos jää taidepuheen suojaan ja parhaimmassa tapauksessa nostaa taiteilijan egoa samalla.

”Osaa (kuva)taiteen yhteydessä elävistä teksteistä voi olla vaikea erottaa varsinaisesta taideteoksesta. Miksi teos tai teksti pitäisi pystyä ymmärtämään yhdellä tietyllä oikealla tavalla? Pitäisikö meidän olla avoimia useammille tulkintamahdollisuuksille, ja myös mahdollisuudelle joutua tulkinnassa umpikujaan.” (Heikkinen, 2010)

Olen Heikkisen kanssa eri mieltä. Mielestäni taidepuheen ja teoksista puhumisen ei tarvitse olla käsittämätöntä ja outoa jargonia, vaan teoksen tulisi puhua puolestaan. Jos jotain teoksesta sitten pitäisi kirjoittaa, niin lähtökohdista ja taiteilijan motiiveista. Ennen kaikkea tulisi keskustella teoksesta heräävistä mielipiteistä ja antaa teoksien toimia keskustelun avaajina. En näe, että sisällötön taidepuhe antaisi mitään muuta kuin katsojien mykistämisen

ja keskustelun tappamisen. Jos keskustelua ei synny, ei synny uusia oivalluksia ja teos jää teksteineen pelkäksi sanahelinäksi.

2.2 Oma taidekäsitteeni

Mikä on taiteen tarkoitus? Mikä tekee teoksesta taidetta? Näitä kysymyksiä voi ja pitääkin pohtia, mutta niihin ei kai koskaan löydetä kaikkia ihmisiä miellyttävää vastausta. Taidekäsite on mielipiteen kaltainen, muuntautuva ja hetkellinen, joka jokaisella ihmisellä on taiteesta ja sen tarkoituksesta. Käsite taiteesta määrittää usein taiteilijan pyrkimyksiä ja sen avulla luodaan persoonaa. Se voi olla laaja, kuten ”kaikki on taidetta” tai selkeärajaisista kuten Graaen (1993) mielestä: taiteen tekoon liittyy asioiden kuvaaminen, joita ei voi sanoa kuvailuilla. Se on syvemmän sanoman välittäminen materiaalin avulla (ref. Anttila 1996, 77).

Koen, että tutkielmani kannalta on tärkeää mainita oma suhtautumiseni taiteeseen, sillä se vaikuttaa aineiston tulkintaan. Mielipiteeni taiteesta luovat ne silmälasit, joiden läpi tutkailen omaa teostani ja koehenkilöiden analyyssejä.

Teemu Mäki on kirjoittanut taiteesta näin:

”Taiteen tärkein tehtävä on -- olla filosofista, poliittista ja yhteiskuntakriittistä pohdiskelua. Tämä ei tarkoita, että taide olisi filosofian ja politiikan alalaji tai varsinkaan niiden tekemisen väline. -- Taide käsittelee tärkeimpiä, kipeimpiä ja kiistellyimpiä kysymyksiä.” (Mäki 2007, 68)

Olen Mäen kanssa osittain samaa mieltä. Hän luo taiteen tekemiselle hyvin korkean ja mahtipontisen tavoitteen, mutta taiteen rajoittaminen näin ahdistisiin raameihin on minusta turhan kapeakatseista. Mielestäni taiteen merkitys luodaan sitä koettaessa ja poliittiset kysymykset voivat nousta kokijan mieleen ilman taiteilijan pyrkimystä. Mielestäni taiteen tehtävä on yleisesti nostaa esiin kysymyksiä ja herättää ajatuksia ja keskustelua, oli se sitten poliittista tai ei. Taide on myös tekijän tapa ilmaista ajatuksia ja olemista ilman tarkoitusta.

3 Tutkimusmenetelmä

Käytän tutkielmassani laadullista tutkimusta, jossa aineistoa on määrällisesti vähän, johon paneudutaan syvällisesti ja perusteellisesti. Koin aineiston laadun tärkeämmäksi kuin vastausten määrän ja yksittäisten haastattelujen syvempi analysointi tukee uskoakseni taiteellisen tutkielman tarkoitusta. Uskon, ettei suurempi määrä haastattelun vastauksia olisi tuonut tutkielmaan mitään lisäarvoa. Tutkielmassa käytän pääasiassa aineistolähtöistä analyysiä, eli en paneudu ennako-oletuksiin vaan lähdän aineistosta liikkeelle. (Eskola & Suoranta 1998, 18–19). Tässä tutkielmassa aineisto koostuu kymmenen koehenkilön 15 minuutin aikana tehdyistä kirjoituksista. Kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensäkin, myös tässä tutkielmassa tutkimussuunnitelma rakentuu tutkimuksen edetessä (Eskola & Suoranta 1998, 15). En siis ole ennalta pystynyt määrittelemään, mihin suuntaan tutkimus lähtee, vaan suunnan määrittelevät aineistosta nousevat teemat.

Hankin aineiston tekemällä puolistrukturoidun kirjallisen haastattelun 10 koehenkilölle, sekä vastaamalla itse samaan haastatteluun. Tässä haastattelututkimuksessa käytin löyhää lomakehaastattelun muotoa strukturoimalla eli rakentamalla vastauslomakkeen, joka palvelee haastatteluni tarkoitusta ja päämäärää. Haastattelun kysymys oli ennemminkin avoin tehtävä, johon koehenkilöt vastasivat omia ajatuksiaan kirjaten. Olin pyrkinyt strukturoimaan tehtävän niin, etten vaikuttaisi vastauksiin omilla mielipiteilläni (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11). Haasteena siinä oli kysymysten asettelu ja muotoilu, jotka eivät tässä tapauksessa saaneet olla liian ohjailevia tai rajaavia. Hyvä puoli, että haastattelu oli helppo suorittaa ja se oli lyhyt ajallisesti (Hirsjärvi & Hurme 1982, 29). Käyttämässäni väljässä kysymyksen muodossa oli teemahaastattelun piirteitä: puolistrukturoitu haastattelu sopii tilanteisiin, jossa tutkitaan ilmiöitä, joista haastateltava ei ole tottunut keskustelemaan päivittäin (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35).

Uskon, että vapaalla kirjoitustehtävällä pääsin paremmin käsiksi siihen, mitä koehenkilöt ajattelivat. Jos olisin tehnyt saman suullisesti, oletan että he olisivat sensuroineet sanojaan tai käyttäneet enemmän kiertoilmauksia. He eivät ehkä olisi sanoneet minulle kaikkea, mitä he kirjoittivat paperille. Tilanne oli heille irrallinen, ja koska heillä ei ollut samanlaista henkilökohtaista sidettä tutkimukseen kuin minulla, oletan että heille ei ollut niin suurta väliä kir-

joituksensa sisällöllä. En tietenkään voi tietää, ovatko koehenkilöt tietoisesti yrittäneet kirjoittaa ymmärrettävää ja hyvin kirjoitettua tekstiä vai ovatko he vain kirjoittaneet ajatuksiaan muodosta välittämättä.

”Jos ajattelen taideteosta, tulee minulle ensimmäisenä asiana mieleen jokin kaunis luontomaisema, joten nähdessäni teoksen kaikki alkuperäiset odotukseni pyyhkiytyivät.” (Haastattelu 3)

Vastauksissa on huomattavissa molempia piirteitä, kuten yllä olevassa vastauksessa tuntuu olevan selkeä tarinallisuus ja ajatuksen muotoilu, verrattuna tähän:

”Toinen ajatus oli, että aika random kuva. Mutta kuten äsken pohtiessani huomasin, kuvassa kaikki on tarkkaan mietitty eikä se lopulta ole ollenkaan random. Se oli vain (varsin ymmärrettävä) ensireaktio, sillä kyllähän teoksessa on äkkiseltään aika ihme meininki, mutta kuitenkin kaikella on tarkoitus, kaikki nivoutuu yhteen.” (Haastattelu 6)

Tällaiset seikat ovat koehenkilöistä ja heidän valinnoistaan kiinni ja jos he ovat sensuroineet omia ajatuksiaan, en voi tutkijana vaikuttaa siihen. Tutkimustulokset ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan, koehenkilöihin ja minuun. Ne ovat tapauskohtaisia, eikä niitä voi yleistää. (Eskola & Suoranta 1998, 16).

Käytän tutkielmassani vertailevaa analyysiä koehenkilöiden tuottaman aineiston ja omien ajatusteni välillä. Vertaamalla pyrin selvittämään esille nousevia teemoja ja niiden samankaltaisuudet ja erot. Tällä tavoin pyrin saamaan selville teoksesta välittyvät ja ei-välittyvät viestit. Analysoin ja vertaan koehenkilöiden tekstejä keskenään ja teemoitellen. Kaikista esille nousevista teemoista valitsen mielestäni merkityksellisemmät, joihin paneudun syvälieremmin. Omia pohdintojani teoksestani ja ilmiöstä, joita olen ollut huomaavinani ympärilläni, käsittelen autoetnografisia menetelmiä käyttäen. Autoetnografia on omaelämäkerrallinen ja narratiivinen tapa, jolla tutkija havainnoi ympäröivää yhteisöä ja pyrkii tuomaan oman näkökulmansa esiin muiden yhteisön äänien lomaan. ”Autoetnografisessa tutkimuksessa tutkija kyseenalaistaa oman kokemuksensa ja ajattelunsa asettamalla oman subjektiivisuutensa ja auktoriteettinsa rinnakkain toisten kokemusten kanssa. Koska tutkija on kuitenkin näiden rinnastusten luoja ja valintojen tekijä, säilyy

kertomuksessa hänen persoonallinen äänensä ja näkemyksensä vahvana.”
(Teatterikoulu: Minäkö tutkija?)

3.1 Aineiston keruu

Järjestin koetilanteen Otaniemessä kandidaattikeskuksen Learning HUBissa, johon opiskelijat menevät tekemään kurssien tehtäviä tai oleilemaan luen-
tojen välillä. Ripustin teoksen yhden työskentelyhuoneen seinälle ja siirsin
sen eteen kaksi pöytää ja tuoleja. Huone oli rauhallinen ja melko virikkeetön.
Vastatessani itse kysymykseen, pystyin häiriöttä keskittymään pelkästään
teokseen, joten uskon saman päteneen myös suurimpaan osaan vastaajis-
ta. Vastaaminen tapahtui käsin kirjoittaen A4-kokoiselle kysymyspaperille.
Haastattelussa käytin vapaan kirjoittamisen menetelmää, johon olin laatinut
löyhän tehtävänannon. Tehtävässä kehotin vastaajia kirjoittamaan viisi en-
simmäistä mieleen tullutta sanaa näkemästään teoksesta, jonka jälkeen he
saivat kirjoittaa ajatuksia sanojensa pohjalta tai jatkaa ajatusta muualle. Toi-
voin sanojen kirjoittamisen auttavan vastaajien ajatuksien liikkeelle lähtöä, ja
se oli myös helppo tapa aloittaa kirjoittaminen. Kirjoittamiseen annoin aikaa
15 minuuttia. Aika ylittyi osalla vastaajista pari minuuttia, sillä annoin heidän
kirjoittaa keskeneräisen ajatuksen tai lauseen loppuun.

En halunnut rajata liikaa koehenkilöiden ajattelua monella kysymyksellä,
vaikka pohdin asiaa pitkän aikaa. Pohdin, kysyisinkö erikseen katsojan teok-
sesta herääviä tuntemuksia, mutta toisaalta minua kiinnosti, tuleeko tuntei-
den kuvausta ilman, että kysyn asiaa. Mietin tätä vielä koetilanteen aikana,
mutta lopulta olin tyytyväinen, etten kysynyt tarkentavia kysymyksiä. Yllä-
tyksekseni suurin osa koehenkilöistä oli kirjannut ylös teoksesta heräävistä
tuntemuksistaan.

Lähetin sähköpostilla kutsun haastattelututkimukseeni, mutta se toi paikalle
vain muutaman ihmisen. Suurimman osan koehenkilöistä menin kysymään
haastatteluun kasvotusten ja heistä osa oli lukenut viestini aiemmin, joten
he tiesivät mistä on kyse. En kysynyt mitä he opiskelevat tai olivatko he hen-

kilökuntaa, sillä tärkein tieto mielestäni oli se ovatko he kuvataiteen parissa työskenteleviä tai harrastavatko he kuvataidetta.

En paljastanut tai korostanut teoksen olevan minun tekemä, jotta koehenkilöt eivät olisi alkaneet olemaan mukavia tulkinnoissaan. Osa kuitenkin varmasti oletti näin tai ei tullut ajatelleeksi asiaa ollenkaan.

3.2 Abstraktia vai esittävää?

Valitsin noin puoli vuotta aiemmin tekemäni isohkon hiilipiirustuksen. Koin teoksen olevan tarpeeksi ajatuksia herättävä ja selkeä, jotta saisin tutkimuksen kannalta kiinnostavaa aineistoa. Koin sen myös olevan teknisesti lähellä sitä, mitä yleensä tuotan taiteellisesti eli esittävää muotoa abstrakteilla elementeillä ja oudoilla yhteyksillä. Teos on todella poliittinen, sillä tein sen siltä pohjalta, mikä minua yhteiskunnassa ärsyttää. Lopputulos onkin varsin kaoottinen, ärsyttävä ja mielestäni todella ruma, kuten asiaan kuuluu. Toinen syy, jonka vuoksi valitsin teoksen on, ettei se ole aiheeltaan minulle liian henkilökohtainen. Näen sen mielipiteenä, eikä minun ole hankalaa avata sen sisältöä sanoin.

3.3 Koehenkilöt

Koehenkilö kohteenani olivat Aalto-yliopiston muut kuin ARTS:n opiskelijat ja henkilökunta. Valitsin kohderyhmän sillä perusteella, että mahdollisuuteni saada laaja skaala erilaisia ihmisiä on hyvä ja suurella todennäköisyydellä heistä moni on tutkimukseen sopivia henkilöitä. Minulla oli Aalto-yliopiston opiskelijana syy mennä Otaniemen yleisiin tiloihin, joissa opiskelijoita oleili. Yliopistoympäristössä minun oli myös helppo perustella tutkimuksen motiivi, toisin kuin mitä olisi ollut joissain muussa yleisessä tilassa.

Vastaajien sukupuoli ei ole mielestäni vastauksiin vaikuttava tekijä, ja vastaajien opiskeluala nostaisi vain stereotypioita tässä tutkimuksessa. Koin, etteivät vastaajat olleet kovassa kiireessä ja koska aika oli määritelty, he saattoivat keskittyä vastaamaan tehtävään. Tämän pohjalta oletan, että vastauksiin ei ole vaikuttanut paine päästä vastaustilanteesta nopeasti pois.

Valitsin taiteenalan ulkopuolella olevia ihmisiä koehenkilöiksi alkuperäisen tutkimusmotiivini takia. Uskoin etteivät he osaisi kirjoittaa niin sanottua ”taidepuhetta”. Taidepuhe on se, jota yritin tutkimuksessani välttää. Halusinn

haastatteluiden olevan tuoreita ja puhtaita, suorastaan viattomia mielipiteitä ja kommentteja. Tämä oli tietenkin utopistinen ensiajatukseni, kunnes ymmärsin sen sisältämän mahdottomuuden. Lähtötaso ja tietämystaso taiteesta oli kaikilla vastaajilla todennäköisesti täysin eriävät, mutta jokaisella heistä varmasti oli jonkinlainen opittu tapa ymmärtää kuvia ja teoksia. Hannulakin (2003) toteaa, ettei tulkinta koskaan lähde tyhjästä tai puhtaasta tilanteesta. Kaikilla heillä on oma tapansa nähdä ja kokea ympäröivää maailmaa ja erilaiset muistot joihin he linkittävät uusia kokemuksiaan. Nykyään kaikki ihmiset ovat paljon tekemisissä kuvien kanssa, eikä kukaan voi välttyä niiden syöttämien viestien tulvalta. Sanoisin, että joissain määrin taiteen ja viihteen raja on hämärtynyt. Tuskin onnistuin tuomaan esiin ”puhtaita” vastauksia, mutta uskon päässeeni lähelle jotain olennaista.

Taidealalla työskenneltyään on helpompi heittää teoksista kommenttia, mikä ei suoraan liittyisikään itse teokseen. Toisaalta tällä alalla on myös helppo kuitata teoksia sanomalla: ”Tämä on just tätä” ja jättää asian sikseen. Teoksia otetaan itsestäänselvytenä ja uskotaan ymmärtäneen ne ennen kuin niitä edes aletaan analysoida. Kun itse opiskelee ja työskentelee vahvasti taiteen parissa, samankaltaisten ihmisten kanssa, alkaa unohtamaan muunlaiset ajattelutavat ja eriävät mielipiteet maailman menosta. Halusinkin saada koehenkilöiltä uusia ajatuksia ja näkökulmia ja niiden pohjalta uutta ymmärrystä kuvien tulkintaan. Halusinn saada uusia näkökulmia ja keskustelunavauksia, jotta minulla kuvataideopettajana olisi helpompaa aloittaa keskustelu oppilaiden kanssa.

Lukiessani koehenkilöiden analyysija tuloin siihen tulokseen, että tulkintaa sisältävät vastaukset eivät varmaan paljoa poikkeaisi taideopiskelijoiden vastauksista. Niissä esiintyi hiukan enemmän epävarmuutta pohdinnoissa ja omien ajatusten esiin tuomisessa, mutta muuten monessa niistä analyysi oli erinomaista.

3.4 Eettiset kysymykset

Miettiessäni mitä tietoja haastateltavista tarvitsen, tuloin siihen tulokseen etten mitään. Mielipiteisiin ja ajatusmaailmaan vaikuttaa niin moni muukin asia kuin yksinkertaiset henkilökohtaiset tiedot, etten kokenut niiden esille tuomista tärkeänä. Ainoa mielenkiintoinen tieto olisi voinut olla koehenkilöiden ikä, sillä luulen elämäkokemuksen olevan merkityksellinen seikka kuvien syvässä tulkinnassa. En kuitenkaan kysynyt heidän ikäänsä, sillä

uskoin ettei se tämän tutkielman ongelmaan olisi tuonut mitään merkittävää lisätietoa.

Koehenkilöt allekirjoittivat tutkimusluvan, mikä on lopussa liitteenä. Luvan pääasia on, etten paljasta koehenkilöiden tietoja ja tuhoan aineiston analyysin tehtyäni. Koehenkilöt tiesivät etukäteen mitä varten haastattelu on tehty, joten he saivat päätösvallan vastaamisen suhteen. Koska aineisto on paikkaan, aikaan ja henkilöihin sidottu ja julkaisen siitä tutkimukselle oleelliset kohdat tässä opinnäytteessä, en näe tarpeellisena alkuperäiskappaleiden säilyttämistä.

Pyrin tutkielmassani olemaan nostamatta koehenkilöitä huonoon valoon ja pyrin olemaan mahdollisimman neutraali johtopäätöksissäni. Analyysini kohdistuu ainoastaan koehenkilöiden vastauksiin, eikä heihin ihmisiinä.

4 Aineiston analyysi

4.1 Oman tekstini analysointi

Tehdessäni itse saman haastattelun kuin koehenkilöt, tajusin enemmän tutkimustilanteesta. Kirjoitin samassa ympäristössä kuin he ja huomasin analysoivani työtäni huomattavasti objektiivisemmin kirjoittaessani aikarajalla ja laadittujen kysymysten pohjalta. Näin teokseni ikään kuin katselijana enkä tekijänä, josta johtuen en tullut kirjoittaneeksi mitään niistä asioista mitä olin etukäteen suunnitellut kirjoittavani. En kiinnittänyt huomiota kehon toimintoihini, vain pelkästään ajatuksiin ja visuaaliseen puoleen. Rajattu aika tuntui todella lyhyeltä. En saanut 15 minuutissa kirjoitettua kaikkea sitä mitä olin ajatellut kirjoittaa ja myöhemmin minulle tuli ajatuksia asioista, mitä olisin halunnut kirjoittaa. Epäilemättä monelle koehenkilöistä on tullut samanlaisia tuntemuksia koetilanteessa ja sen jälkeen. Mutta en voinut käyttää omaa tulkintaani yksinään objektiivisena tutkimuskohteena, vaan ajatuksiani tulin väkisin haastattelutilanteen ulkopuolelta. Haastattelun tekeminen oli kuitenkin tärkeää, koska pystyin sen avulla hahmottamaan paremmin koehenkilöiden tilanteen ja pystyin samaistumaan heidän vastauksiensa vajavuuteen.

”Kanan suusta tulee lääkkeitä, se tuo mieleen lääketeollisuuden ohella eläinkokeet, eläinten pahoinpitelyn. Geenimuunneltu alaston kana, jonka iho on

palanut auringossa, on julmimmista ja samalla osuvimmista eläinteollisuuden kuvista, mitä tiedän. Armeijapoika, ja turvakypärä, turvattu lapsuus, mutta silti pakotetaan rooleihin varhaisessa iässä. Kasvatetaan osaksi yhteiskunnan rattaistoa.” (oma haastattelutekstini)

Huomasin, etten itse ollut kirjoittanut omista tuntemuksistani, vaikka teoksen katselu oli herättänyt minussa inhoa. Kirjoittaessani pysähdyin monen ajatuksen kohdalla miettimään “onko tämä selkeä ajatus ja kuulostanko tyhmältä, jos kirjoitan näin?”. Oletettavasti myös koehenkilöillä on ollut samankaltaisia ajatuksia. Se mitä päästämme ajatuksistamme läpi on lopulta melko rajallista ja tarkan suodattimen läpi käynyttä. Minun teki mieli aikarajan umpeuduttua korjailla tekstiäni ja lisätä siihen ajatuksia, mutta hillitsin itseni. Syy tähän saattoi olla se, että teksti oli menossa omaan työhöni ja minulla oli henkilökohtaiset intressit siitä mitä haluan omalta tekstiltäni. Ajatus siitä, että vertaisin omaa tekstiäni kymmentä vastaan oli myös painostava ja minulle tuli paine kirjoittaa asiantuntevasti, olinhan itse taiteilija. Pohdin olisiko sittenkin verrannut ei-taideopiskelijoiden ja taideopiskelijoiden ajatuksia keskenään, jotta olisin voinut jättää itseni ulkopuoliseksi vertailusta. Se olisi kuitenkin poikennut alkuperäisestä kysymyksestä niin paljon, että luovuin ajatuksesta.

4.2 Haastatteluiden analysointi

“haastateltaville tehdyt kysymykset ovat aina muuta kuin varsinaiset tutkimuskysymykset. Haastateltavat eivät kerro suoraan tutkimuksen tuloksia, eikä tutkimuksen kysymyksiä esitetä haastateltaville.” (Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen 2010, 9)

Tutkielman aineiston ydin asetelma on kolmiosainen: mitä taiteilija tarkoittaa, mitä teos esittää ja mitä katsoja tulkitsee. En lähde etsimään vastauksia siihen, mitä teoksen kohtaamisen aikana tapahtuu, sillä kuten Hannulakin (2003) sanoo: “Taideteoksen kohtaaminen, sen kanssa oleminen ja tuon olemassaolon vastavuoroinen hahmottaminen on -- tapahtuma, jota ei voida koskaan kovinkaan tarkasti kuvailla.” Pystyin kuitenkin kysymään aineistoltani kysymyksiä, jotka voivat raottaa joitakin haastateltavien ajatuksia ja ajattelun tapoja. Saadakseni vastauksia, kysyin aineistoltani esimerkiksi tällaisia kysymyksiä: Miten haastateltavat tulkitsevat kuvaa ja millaisia huomioita he tekevät? Mikä on eniten huomiota herättävä asia? Millaisia tuntemuksia katsojille herää? Mitkä asiat hämmentävät ja nostavat kysymyksiä? Värikoodasin

vastauksista koehenkilöiden omia tulkintoja, minun ajatuksiani heijastelevia tulkintoja ja täysin vastakkain olevia ajatuksia. Kysymysten ja koodauksen pohjalta sain vastauksia, jotka keräsin teemoiksi. Vertailin lopuksi tekstejä keskenään ja omien ajatusteni kanssa.

Teksteistä nousevia teemoja olivat:

- Yhteiskuntakritiikki ja kantaa ottavuus: lapsenkasvatus nykypäivänä, karjateollisuus
- Tunnelman ja tunteiden tutkimista: ahdistus, inho, pelko, suru
- Symbolien tulkintaa: mitä nämä kaikki tavarat tarkoittavat?
- Hämmennys ja kysymyksien herääminen
- Vauva: hoivavietti, sääli
- Sairaus, etenkin mielisairaus: addiktio, hallinnan menetys
- Rumuus
- Linnun aseman epämääräisyys: uhri vai tekijä?
- Kaaos ja dystopia

Valitsin pääteemoikseni yhteiskunnallisuuden, taiteen tulkittavuuden ja kuvan hahmojen ja esineiden symbolisuuden. Nämä teemat olivat itselleni eniten ajatuksia herättäviä ja niiden läsnäolo oli vahvana haastatteluissa. Ne tuntuivat merkityksellisiltä ja tämän tutkielman kannalta hedelmällisiltä aiheilta pohtia.

4.2.1 Mitä on taide? Miten sitä tulkitaan?

Taide on sellaista, jonka haluamme nähdä ja kokea uudestaan, se on yllätys ja ihmettelyn kohde. Haluamme viipyä teosten äärellä. (Hannula 2003, 89–90). Taiteen arvoon ja tulkintaan liittyy vahvasti taidekäsitykset, ja niiden rajojen tiukkuun vaihtelee todella paljon. Jotkut voivat ajatella, että kaikki maailmassa on taidetta, jotkut pitävät pelkkää maalaustaidetta taiteena. Taiteen määrittäykset eivät mielestäni kuitenkaan rajaa pois teosten tulkintaa, sillä sitä ihmiset tekevät oli kyseessä taideteos tai ei. Hannulan (2003) pohdinnat kuvastavat olennaista totuutta teoksien katselusta ja tulkinnasta, jonka havaitsin myös haastatteluista käyvän ilmi: Taiteen tulkinnan edellytys on uskallus olla banaali, itsestään selvyiksiä toteava, ”vaivautunut, muttei pelokas. Osallinen ja osallistuva. Sisällä, ei ulkona. Mukana. Osana peliä, osana ongelmaa ja osana läsnäoloa.” (Hannula 2003,91). Analysoidessani vastauk-

sia huomasi suurimman osan koostuvan melko samantapaisesta rakenteesta. Katsojat lähtivät kuvan tarkastelussa liikkeelle itsestäänselvyyksistä, joista he rakensivat kokonaisuuksia ja lopulta kiteyttivät ne kuvan tulkinnaksi.

”Kuvassa on vauva, joka kuristaa lintua, joka ruokkii vauvaa lääkkeillä. Huone on melko autio ja se on korkealla.” (Haastattelu 1)

”Sana lika tuli ensimmäisenä mieleen. Taulu näyttää likaiselta tai kokonaiskuva oikeastaan. Lattialla on erilaisia roskia ympäriinsä.” (Haastattelu 4)

Yksittäisten asioiden huomiointiin vaikutti varmasti tehtävänannossa oleva kehoitus listata ensimmäiset mieleen tulleet sanat, mutta samalla uskon niiden auttaneen koehenkilöiden kirjoituksen ja kuvan tulkinnan aloittamista. Oli yllättävää, miten rohkeita osa koehenkilöistä olivat pohdinnoissaan, ajatustensa ja tunteidensa ilmaisussa.

”-- tämä kuvaa NYKYAIKAA. AIKUINEN VAUVA, jolle vain tuputetaan lisää ja lisää: RAHAA, VIIHDETTÄ, HEKUMAA. KYNITTY LINTU, joka ruokkii aikuista vauvaa KORVIKKEILLA; pillereillä. ÄIDINMAITO ON UNOHTUNUT, korvattu.” (Haastattelu 5)

Oman tulkintani mukaan, katsoja reagoi teokseen aiempien kokemustensa ja emootioiden kautta, joista syntyy jokin reaktio. Siihen liittyy, miten hänet on opetettu suhtautumaan taideteokseen ja miten hän noiden oppien kautta on kehittänyt omaa tapaansa ymmärtää teoksia. Voi olla, ettei hänelle ole suotu tilannetta analysoida ja pohtia taideteosta sitten peruskoulun tai lukion. Se, miten hänelle on opetettu koulussa esimerkiksi kuvataiteen tunnilla tai äidinkielessä kuva-analyysejä, voivat olla ainoat opitut tavat ymmärtää kuvia ja niiden merkityksiä.

”Vauvalla on varmasti jokin sairaus ja nähtävästi, tai ainakin minun tulkintani mukaan linnullakin tai eläimellä, kun ”siivet” vaikuttavat niin surkastuneilta.” (Haastattelu 2)

Toisaalta, osaamme lukea näkemäämme melko primitiivisten vihjeiden kautta, joiden ymmärtämiseen ei tarvitse käydä kouluja. ”Maalaus voi olla täysin abstrakti, mutta havaitut laadut ovat sellaisia, joilla on ollut merkitystä evoluution mittaisen kokemuksen aikana. -- Tarkemmin sanottuna niiden merkitys on vakiintuneissa tavoissa, joita niihin piilevästi ja useimmiten alita-

juntaisesti yhdistyy” (Määttänen 2012, 104). Tiedostamaton, hiljainen tieto voi siis teoksen kautta tulla katsojan sanojen ulottuville. En pysty kuitenkaan sanomaan, voiko katsoja sanallistaa kuvasta herääviä ajatuksiaan tai tunteuksiaan, jos hän ei ole koskaan oppinut tunnistamaan niitä itsessään.

4.2.2 Vauva, lintu ja lääkkeet!

”Aluksi ajattelin, että vauva ei olekaan vauva, vaan vanhempi ihminen, jonka vauvamaisuutta eli lapsuutta korostetaan, kun tuskin vauvalla jo kännykkää olisi” (Haastattelu 2)

Vauva on teoksessa tekijä, päähenkilö. Sen rooli nähdään joko säälistävänä ja viattomana tai ahneena ja kyltymätömänä. Sääli vauvaa kohtaan johtui linnun kynsistä ja lääkkeistä, jotka saivat monen koehenkilön voimaan pahoin. Oma ajatukseni oli, että vauva kuvastaisi sokeaa kuluttajaa, joka mukisematta nielee kaiken, minkä yhteiskunta sille tarjoaa. Tämä ajatus ymmärrettiin monessa tulkinnassa melko hyvin, tai ainakin puolet siitä.

”Kuva toi myös mieleeni sekakäyttäjän arjen tämän hukatessaan elämänsä ja resurssinsa lapsellisella tavalla.” (Haastattelu 7)

”Yrittääkö vauva saada linnun pois vai pitää siitä kiinni, kun on tarttunut linnun kaulasta kiinni.” (Haastattelu 9)

Kana puolestaan teoksen kärsijä, objekti. Sen tulkittiin olevan kynitty ja siivetön, joka syöttää vauvalle lääkkeitä. Itselläni oli ollut ajatus kanalajista, joka on jalostettu kaljuksi, sillä olin törmännyt sellaiseen kauhistukseen internetissä. Kana ei myöskään syötä, vaan sitä pakotetaan antamaan se vähäinenkin, mitä sille on annettu. Olin ajatellut sen olevan koko eläinteollisuuden irvikuva. Ymmärrän hyvin, miksei oma ajatukseni mennyt läpi, sillä se on melko mutkikas. Hurjimmat tulkinnat olivat sen olevan symbolina vauvan vanhemmasta tai karjatalouden osa, mikä meni lähelle oman ajatukseni kanssa. Tämäkin johtui oletettavasti siitä, että eläinten pahoinpitelyt olivat olleet viimeaikoina paljon puhuttu aihe mediassa.

”Karjan tai lintueläinten pakkosyöttö kasvatuslaitoksissa on esillä medioissa säännöllisin väliajoin. Teoksessa tilanne on käännetty päinvastoin eli lintu syöttää ihmislasta. Tämä herättää katsojassa tunteen, onko karjan/lintujen kasvattaminen ja pakkosyöttäminen oikein. -- Onko lintu ehkä sittenkin kär-

sijän asemassa? Tämän suusta pakolla puristetaan ruokaa lapsen suuhun. Tämä ajatus on kuitenkin vastoin aikaisemmin mieleeni tullutta vertausta eläinten pakkoruokintaan. Käytetäänkö eläimen ravintoa sittenkin ravintona?” (Haastattelu 10)

Kuva herätti monessa ahdistusta ja inhoa. Monet kirjoittivat sen johtuneen lapsen lääkkeiden syönnistä tai linnun jaloista vauvan silmien päällä. Kuvista välittyvää sanatonta tietoa tai sitä mistä se tulee, ei aina pysty selkeästi selittämään. Silmät näkevät enemmän kuin ihminen havainnoi ja piilotetut viestit voivat synnyttää katsojassa ajatuksia ja tunteita ilman, että hän ymmärtää miksi. Väkivaltainen kuva voi herättää ahdistusta tai aggressiivisuutta kun taas seesteinen kuva voi antaa rauhaa. Kuva on sanaton kieli.

”Levotonta tunnelmaa lisää myös lattialla oleva rikkiäinen puhelin ja rypistetty seteli.” (Haastattelu 10)

4.2.3 Yhteiskunta ja (nyky)taide

”-- kuvan harmaa väritys tekee siitä hieman pelottavan. Harmaalla värityksellä kenties korostetaan, että kyseessä ei ole onnellinen/iloinen tilanne.” (Haastattelu 8)

Tein teoksen hiilipiirustuspainotteisella kurssilla, joten tekniikka sinänsä ei liittynyt sisältöön. Se oli vain väline teoksen toteutukselle. Oli jännittävää huomata, miten suuri vaikutus sillä oli teoksen välittymisen kannalta. Miten tulkinnat olisivat muuttuneet, jos teos olisi ollut värikäs tai esimerkiksi maalattu? En usko, että se olisi tehnyt aiheesta yhtään sen hilpeämpää, mutta kenties luonut ristiriitaa tekniikan ja aiheen välillä. Kaunis kuva rumasta aiheesta.

”Koska teos ei vastannut normaalia käsitystäni taideteoksesta, tuli minulle seuraavaksi mieleen, jos teoksen olisi tarkoitus olla jotenkin yhteiskuntaa kritisoiva” (Haastattelu 3)

”Tarkemmin katsottuna teoksen taustalla on mitä ilmeisemmin myös tarkoitus ottaa kantaa.” (Haastattelu 10)

Koehenkilöt olettivat, että teoksen ollessa ruma, sen täytyy olla yhteiskuntaa kritisoiva tai kantaa ottava. Tämä ajatusmalli saattaisi tulla nykytaitees-

ta, jossa yleisesti ottaen visuaalinen esteettisyys on sisältöä toisarvoisempi (Hannula 2003). Eivätkö visuaalisesti ja toteutukseltaan kauniit teokset voisivat olla kriittisiä ja poliittisia? Ehkä voivat, mutta siinä tapauksessa katsoja helpommin vain ”lepuuttaa silmäänsä” niitä katsellessa (Haastattelu 10), eikä hänen tarvitse silloin murehtia sisällöstä. Ruma teos ikään kuin pakottaa katsojan pohtimaan teoksen taustalla olevia ajatuksia. Tyylini tehdä kuvia on useimmiten, kuten tässäkin tapauksessa, melko anteeksipyytelemätöntä. En ollut yllättynyt, etteivät koehenkilöt olleet haltioissaan sen katselusta. Toisaalta olen tämän prosessin aikana tullut siihen tulokseen, että ratkaisevinta on tapa ja yhteys miten teosta katsotaan. ”Taideteokset -- ovat kuitenkin reaalisia vastauksina siihen kysymysmuotoon, joka niille ulkoapäin asetetaan.” (Adorno 1970, 35) Tulkitsin tätä niin, että taideteokset vastaavat aina siihen kysymykseen, joka niiltä kysytään. Ne ovat yhteiskunnallisia, jos niitä katsotaan yhteiskunnallisina tai eivät, jos katselun motiivi on toinen. Tämän takia teokset eivät myöskään vanhene, koska niiden tulkittavuus ei vanhene (Adorno 1970).

4.2.4 Taidekäsitusten kohtaaminen

”Vauvat ovat iloisia ja eivät tee mitään paha. Herää kysymys, että miksi lintu on vauvan pään päällä? Lintu ei pelkää vauvaa, vaan ehkä yrittää ruokkia sitä, mutta ruoka näyttää pillereiltä. Kuva herättää, jonkin verran vastenmielisyyttä.” (Haastattelu 9)

Katsoja näkee kuvassa sen, minkä haluaa nähdä. Ristiriita oman ajatusmaailman kanssa synnyttää ristiriidan, hämmennyksen. Hämmennyksestä herää tunnereaktio, inho.

”Teos on luonteeltaan hyvin erilainen siihen nähden, mitä olen tottunut näkemään. Uskon, että vajaalla tietämykselläni taiteen alasta on suuri vaikutus saamaani vaikutelmaan teoksesta.” (Haastattelu 3)

Mitä tapahtuu, kun taidekäsitys kohtaa toisen? Tässä tapauksessa katsoja hämmentyy, ja lopulta luovuttaa teoksen analysoinnin suhteen. Hän ehkä kokee, ettei hän osaa tulkita teosta. On olemassa niin monta mielipidettä, kuin on tulkitsijaakin. On surullista, että jotkut ihmiset eivät miellä itseään kykeniviksi tulkitsemaan teoksia. He ehkä kuvittelevat, etteivät osaa tulkita kuvan kieltä. Nykytaiteen kohdalla moni jää hiljaiseksi, sillä on helppoa ku-

vitella sen takana olevan jokin salakieli, jota ymmärtävät vain pieni sisäpiiri taiteilijoita ja taiteen harrastajia. Onko oikeaa tulkintaa? Ei ole, koska ei ole yhtä oikeaa taidekäsitystä. Tosiasiassa heillä on omat mielipiteensä, niin kuin kaikilla muillakin, mutta eri taiteen konteksteja joihin ajatuksiaan liittää. On sanomattakin selvää, ettei teoksia voi ymmärtää täydellisesti. Eihän muiden ihmisten ajatuksiakaan voi lukea. Vain keskustelemalla saadaan esiin eri tulkintoja ja näkökulmia, mitkä teoksista väännetyt taidepuheet voivat tyrehdyttää. Tulkitsen tätä ongelmaa niin, ettei kaikilla ”tavallisilla” ihmisillä ole rohkeutta avata suutaan asiasta, josta eivät usko tietävänsä. Tässä tapauksessa taiteesta. Se on pelko näyttäytyä tyhmältä.

Konteksti määrittelee vallitsevan tilanteen taustan ja olosuhteet (Hannula 2003, 19). Koehenkilöiden oma konteksti, heidän ajatukset ja henkilökohtainen historia vaikuttaa kuvan tulkintaan. Sitten on teoksen sisälle luotu konteksti, mikä määräytyy taiteilijan pyrkimyksistä ja taidekäsityksestä. Kolmantena kontekstina on valittu tilanne: aika, paikka, historiallinen ja kulttuurinen tausta (Hannula 2003, 19). Nämä kaikki kontekstit eivät voi koskaan yhdistyä täydellisesti ja aina jää viestejä pimentoon ja aina nousee uusia merkityksiä. Jokaisen katsojan omat taidekäsitykset määrittelevät heidän tulkintaansa teoksista. ”Kuinka suvaita muukalaista, joka ei tunnista muukalaista itsensä?” (Kristeva 1992, ref. Hannula 2003, 136). Tulevana taidekasvattajana tämä olisi hyvä muistaa. Opettajan rooliin kuuluu, että joskus on päästettävä irti omista taidekäsityksistä ymmärtääkseen muita. Oppilaiden taidekäsityksiä on ainakin yritettävä ymmärtää, jotta heitä voi opettaa avartamaan niitä. Taideopettajan on myös tervettä avautua katsomaan uusia näkökulmia, niin kuin meidän kaikkien.

Koehenkilöiden tekstien lukeminen tuntui hyvältä. Osalle vastauksista saattoi hymähtää, niiden ollessa kaukana omista ajatuksistani. Pidin niitä virkistävinä ja oli todella kiinnostavaa lukea heidän ajatuksiaan, ilman että työtäni olisi verrattu jonkun muun taiteilijan tuotoksiin ja tyyliin. Taidekentällä vertailua tehdään kiihkeästi ja sen kuuleminen voi tuntua välillä jopa tyylyltä kommentilta.

4.2.5 *”Teos on hyvin ajatuksia herättävä ja se jättää paljon kysymyksiä, joihin haluaisi selityksen” – Tulkinnanvaraisuus taiteessa*

Kuvat toimivat elämän metaforina ja ne usein väärinymmärretään, josta syntyy uusia tulkintoja. “Taiteen merkitykset ovat yksilöllistettyjä laadullisia kokonaisuuksia mutta siitä huolimatta yleisiä, sillä muutoin ne eivät kykenisi kommunikoimaan eivätkä olisi ilmaisuvoimaisia” (Määttänen 2012, 111). Tulkitsen Määttäsän sanomaa näin: Vaikka teoksen lähtökohdat ja taiteilijan ajatukset olisivat henkilökohtaisia ja vaikeasti ymmärrettäviä, voi teosta tulkita jollain toisella tavalla, jolloin se saa uusia merkityksiä. Sama idea on myös Deweyllä (1980, 93-94): Taide on aina yhteydessä todellisuuteen, vaikka sen muoto olisi abstrakti. (ref. Määttänen 2012, 104)

”Tulkitsisin kuvaa siten, että lapsi on korkeassa talossa, joka on kuin linnun pesä. Lintu voisi kuvata lapsen vanhempaa. Lapsella on kypärä eli lasta yrittään pitää turvassa. Samalla lapsi kuitenkin kuristaa ”vanhempaansa” ja syö lääkkeitä maidon sijaan. Lintu on kynitty puhtaaksi, mikä voisi kuvata sitä, kuinka lapsi ei arvosta tavaroita. Lintu voisi myös olla (lento)kyvytön vanhempi, joka ei osaa pitää huolta lapsestaan oikealla tavalla.” (Haastattelu 1)

Tässä analyysissä on mielestäni oikein hyvää tulkintaa. Vaikka se menee kauas omista ajatuksistani, uskoisin tämän selityksen. Toisaalta se, ettei lapsi “arvosta tavaroita” on sama kuin ajatukseni kulutuskulttuurista. Ajatus siitä, ettei vanhoja tavaroita korjata tai kierrätetä, vaan rikotaan ja ostetaan uutta tilalle. Osa ajatustani on siis mennyt perille, vaikka muu on saanut täysin uuden merkityksen.

”Päässäni pyörii monia ajatuksia, mikä teoksen ”sanoma” voisi olla. Aluksi ajattelin, että vauva ei olekaan vauva, vaan vanhempi ihminen, jonka vauvaimaisuutta eli lapsuutta korostetaan, kun tuskin vauvalla jo kännykkää olisi, mutta tuli mieleen, että kyse voisi olla siitä, että lääkkeet on kalliita, mutta puhelimia silti ostetaan, vaikka pitäisi ostaa lääkkeitä.” (Haastattelu 2)

Katsoja selvästi yrittää hakea “sanomaa” teoksesta, mutta tekee myös rohkeasti omia tulkintoja. Osa ajatuksista on samoja teoksen teemojen kanssa, kuten vauvan oleminen lapsellinen aikuinen kuluttaja. Tarvitseeko hänen tavoitella sanoman löytymistä ja mitä tapahtuu, jos hän päätyy tulkitsemaan teoksen päinvastaisesti? Katsoja ei voi koskaan tietää varmasti, tavoittaako

hän teoksen tekijän ajatuksia, mutta tekijäkään ei voi aina olla varma omien ajatustensa paikkansapitävyydestä. Tekoprosessiin kuuluu ajatusten vaeltaminen, jolloin monta eri ajatusta voi kerrostua työhön. Joskus yllättävä satuma tekoprosessissa voi viedä teoksen alkuajatuksen aivan uusiin ideoihin, jolloin teokseen itseensä voi sisältyä ristiriita. Tutkielmassa käyttämässäni teoksessa tällainen tapahtui työstäessäni kehdon kaltereita vauvan ympärillä: En muista mitä niiden väliin oli tarkoitus alun perin tulla, mutta joku kursilaisista ehdotti kaupunkimaisemaa ja muutin ne sellaiseksi kuin ne nyt ovat.

”Taulu varmaankin kuvastaa nykypäivän kasvatusta: Lapsella on kypärä, joka tuo näennäistä turvaa, mutta samalla lapselle syötetään paljon erilaisia lääkkeitä ja karkkia. Näihin kuuluu myös paljon rahaa.” (Haastattelu 4)

Symbolit nähdään erilailla. Katsoja tulkitsee kypärän turvana, kun taas alkuperäinen ajatukseni oli vauvan valmistaminen yhteiskunnan rooleihin ja sääntöihin, kuten armeijaan, johon kypärän maastokuvio viittaa. Tulkinta on kuitenkin lähes uskottavampi kuin oma ajatukseni ja huomasin, että minun olisi pitänyt viedä viestiä vielä pidemmälle, jotta se olisi todella välittynyt sellaisenaan. Toisaalta ajatus ”rikkinäisestä puhelimesta” kiehtoo. Se että taiteilija antaa viestin kuvan kautta, jonka katsoja tulkitsee omalla tavallaan ja antaa viestin seuraavalle ja niin edelleen. Kuinka mielenkiintoista olisikaan, jos seuraava pykälä olisi taas tehdä kuva näiden haastattelujen pohjalta ja antaa uusien ihmisten katsoa sitä. Olisiko viesti sama vai muuttuisiko se edelleen?

”Ympärillä olisi siis hyvin korkeita rakennuksia ja niiden välissä teitä. Tämän merkitystä onkin hankalampi hahmottaa. Ainakin se, että lapsi on korkealla aidattomalla tasanteella luo turvattomuuden tunnetta.” (Haastattelu 10)

Kuvien merkitykset eivät aina käänny kielelliseksi, vaan elementtien yhdisteleminen toisiinsa luo tunnelmia ja tunnekokonaisuuksia. Teos kokonaisuutena tuo monelle haastateltavalle ahdistuksen tunteen, mikä on juuri se, mitä olen itsekin kuvan teemoja käsitellessäni tuntenut. Ahdistus tämän maailman menoa kohtaan. Välittyikö ajatus? Ei sillä niinkään väliä, sillä eivät minun ahdistuksen kohteeni ole samoja kuin kaikilla muilla. Eivät kaikki näe tämän yhteiskunnan tilaa ongelmallisena, mutta tärkeintä teoksen kannalta on, että se tunne välittyy, sillä mitä me muka olemme jos emme tunteellisia ihmisiä.

Samaa mieltä kanssani oli koehenkilö 5: ” Teos on sinänsä onnistunut, koska se herättää tunteita ja ajatuksia.”

”Vauvan ja linnun välillä vallitsee NOIDANKEHÄ. PAKKORUOKINTA korvikkeilla on synnyttänyt kyltymättömän ruokahalun, HIMON. Tekniikka on rikki. Raha on menettänyt merkityksensä. AIKA kuluu vinhaa vauhtia. MENNEISYYS ja TULEVAISUUS. Lintu ei enään koskaan lennä. Kehitys lakkaa.” (Haastattelu 5)

Uskomatonta, että joku voi innostua näin paljon teoksesta. Hieno tunne. Tällaisia ”tavallisten” ihmisten kommentteja olisi tervettä antaa luettavaksi kaikille taiteilijoille heidän teoksistaan. Tämä todistaa, ettei tarvitse olla kriitikko, professori tai kollega, jotta voi kirjoittaa hienoa analyysia teoksesta. Nautin tämän tutkimuksen annista ja prosessi inspiroi minua todella paljon.

5 Loppupäätelmät

Alkuperäinen ideani opinnäytteen suhteen oli tehdä teos ja käyttää päiväkirjaa osana aineistoa, mutta aikarajoitteet ja paineet muuttivat tilanteen sellaiseksi kuin se tässä tutkielmassa on. Tutkielman kannalta olisi voinut olla hedelmällisempää, jos olisin tehnyt kuvallisen teoksen juuri ennen aineiston keruuta. Tällöin ajatukseni teoksen teosta ja merkityksistä olisivat olleet selkeämmät ja yhä tuoreessa muistissa. Mahdollisuudet teoksen tekemiseen ennen aineiston keruuta olivat kuitenkin lähes mahdottomat. Koin paineen ja kiireen kasvavan niin suureksi, etten kyennyt ajattelemaankaan minkään kuvan tekemistä. Vastatessani haastattelutehtävään, huomasin unohtaneeni monet yksityiskohdat ja ajatukset tekoprosessista. Onnekseni huomisin, etteivät kaikki pienet yksityiskohdat olleetkaan ne kaikkein merkityksellisimmät analyysin kannalta.

Mitä tutkimuskysymykseen tulee, uskallan todeta teoksen välittyneen katsojille erittäin hyvin, jos heillä oli ennestään tapoja ja työkaluja tulkita kuvia ylipäättäen. Jos heidän taidekäsityksensä olivat omani kanssa täysin vastakkaiset, he eivät saaneet teoksesta yhtä paljon irti kuin muut. Jos katselija ei ennestään ollut tullut ajatelleeksi niitä asioita, joita teoksen tekijä oli ajatellut, ei hän todennäköisesti tullut ajatelleeksi niitä teosta katsellessakaan. Päinvastoin hän linkitti ajatuksensa jo olemassa oleviin omiin ajatuksiinsa ja

mielipiteisiin. Tulin siihen tulokseen, että ihminen kokee maailman muistojensa ja opitun kautta ja yrittää ymmärtää uusia asioita vanhojen tietojensa avulla. Teoksen kohdatessaan hän pyrkii ymmärtämään sen sisällön jo ennestään kokemansa perusteella. Tämän takia uskon, ettei taidealan ihmisiltä olisi tullut sen parempaa tulkintaa näin lyhyessä ajassa, sillä heidänkin tulkintansa olisi kiinnittynyt heidän omaan kokemusmaailmaansa. Jos taas henkilö ei saanut ajatuksiaan kirjattua auki tai saanut aikaan minkäänlaista tulkintaa, uskallan olettaa, että syy voi olla se, ettei hän ole oppinut tai hänelle ei ole opetettu koulussa miten kuvia tulkitaan. Pohjaan tätä ajatusta siihen, etten itse ennen yliopistoon tuloa kokenut ymmärtäväni nykytaidetta, sillä en ollut saanut opetusta siitä miten sitä kuuluisi tulkita. Oletin etten ymmärtänyt sitä, koska en tiennyt, ettei ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia. On vain tulkintoja, ajatuksia, tunteita ja mielipiteitä. Taiteilija asettaa katsojalle mielipiteen ja katsoja vastaa siihen omallaan.

Tästä tutkielmasta eteenpäin jatkamiselle olisi monia eri mahdollisuuksia. Opinnäytteeni pyörii sellaisten asioiden ympärillä, joihin voisi upota vaikka kuinka syväälle. Tällainen pintaraapaisu avaa mahdollisuuksia jatkaa melkein mihin suuntaan vain. Pelkästään lähdekirjallisuuteen perehdyttyäni tajusin, kuinka paljon näistä asioista on kirjoitettu ja kuinka vähän lopulta sain syvennyttyä niihin omassa tekstissäni.

Monista tutkielman teossa heräämistä ajatuksista olin jo entuudestaan jollain tasolla tietoinen. Minusta kuitenkin tuntuu, että olen saanut syvennettyä tietämystäni näissä pohdinnoista ja olen tullut enemmän tietoiseksi muiden ajatuksista samojen ajatusten ympäriltä. Aluksi ajattelin, että koehenkilöt tulisivat kirjoittamaan pelkästään niistä asioista mitä näkevät, eivätkä kirjoittaisi yhtään syvällistä tulkintaa. Kuitenkin vastauksissa oli tulkintaa laidasta laitaan, niukemmasta monipuolisempaan. Se oli jo itsestään osoitus sille, ettei syvällinen ajattelu ole kiinni harrastuneisuudesta, vaan siitä miten kuvaa katsoo. Opin, että ajatuksia voi herätä, vaikkei niitä osaisi sanallistaa ja tämän takia teosten äärellä tulisi pohtia noita herääviä tunnelmia. Oleellista on, luovuttaako heti alkumetreille vai antaako ajatuksen vaeltaa. Onko avoin omille tulkinnoille ja miten ottaa vastaan uusia mielipiteitä. Opin myös tämän: Jos haluaa kuulla mielipiteitä, täytyy niitä rohkeasti kysyä ja houkutella esiin.

6 Lähdekirjallisuus

Adorno, Theodor W. (1970) Esteettinen teoria. Vastapaino, Kirjakas Ky, Tampere. (suom.) Arto Kuorikoski (2006)

Anttila, Pirkko (1996). Artefakta 2. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Akatemi Oy, Helsinki

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere

Graae, M. (1993). Käsitöläisen identiteetti. Muoto 5/1993

Hannula, Mika (2003). Kaikki tai ei mitään. Kriittinen teoria, nykyaide ja visuaalinen kulttuuri. Kuvataideakatemia, Helsinki

Hannula, Pekka (2013). Taidepuhe on sisäpiiriretoriikkaa. Mielipide: Helsingin Sanomat. Luettu 18.3.2016: <http://www.hs.fi/mielipide/a1363583366495>

Heikkinen, Vesa (2010). Taidepuhe, paha puhe. Luettu 17.3.2016: http://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/vesa_heikkinen/taidepuhe_paha_puhe.7554.blog

Mäki, Teemu (2007) Näkyvä pimeys. Esseitä taiteesta, filosofiasta ja politiikasta. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala

Määttänen, Pentti (2012) Taide maailmassa. Pragmatistisen estetiikan lähtökohtia. Gaudeamus Oy, Hakapaino, Helsinki

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) (2005) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Tampere

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) (2010) Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere

Teatterikoulu: Minäkö tutkija? Johdanto laadulliseen/positivistiseen tutkimukseen. Luettu 11.4.2016 osoitteesta <http://www.xip.fi/tutkija/0406.htm>

7 Liitteet

7.1 Kuva

Sivulla 10: Koskimäki, Sanna (2015) Lapsellista touhua.

7.2 Tehtävänanto

Älä lopeta kirjoittamista ennen kuin aika on kulunut umpeen. Kaikki ajatukset ovat tärkeitä ja mikään tulkinta ei ole väärä!

Näet edessäsi teoksen. Kirjoita viisi ensimmäistä sanaa, jotka tulevat mieleen sitä katsellessasi.

Miksi nämä sanat tulivat mieleesi? Mitä muita ajatuksia teoksesta herää?

7.3 Tutkimuslupa

Tulen käyttämään opinnäytteessä koehenkilön kirjoittamaa tekstiä sellaisenaan, ilman korjauksia tai muuntelua.

En anna julki mitään henkilökohtaisia tietoja, kuten nimeä, sukupuolta tai sähköpostia. Sähköpostin ja nimen tarvitsen ainoastaan itselleni tietoon siltä varalta, jos minun tarvitsee ottaa teihin yhteyttä tekstin tulkintaan liittyen.

Tulen käsittelemään tekstejä objektiivisesti, enkä aio provosoitua niiden sisällöstä tai loukata teidän kunniaa observoinnin yhteydessä.

Opinnäytteen valmistuttua hävitän alkuperäisen aineiston.

Sanna Koskimäki

Haastateltavan allekirjoitus ja nimen selvennys